

falsum possunt dici contrarie opponi ratione assensuum seu iudiciorum. Sic etiam Dionys., cap. 4, de Divin. nomin., ait, *malum non pugnare contra bonum, nisi ratione alicujus boni, nam secundum se est impotens*. Et D. Thomas, 4 contra Gent., cap. 9: *Malum non repugnat bono positive, nisi ratione alicujus bonitatis*. Idem, quæst. 1 de Malo, art. 1, 2, 3 et 4, et q. 3 de Potent., art. 6, ad 11, et 2, d. 40, unde non semper est necessaria talis oppositio, sed interdum privativa sufficit, si id, quod malum denominatur, non sit ens positivum, sed privativum; quomodo cæcitas vel ægritudo est quoddam malum; interdum vero sufficit alia repugnantia inter formas positivas, quamvis non sit proprie contrarietas; sic enim error et scientia opponuntur, ut bonum et malum homini, quamvis non sint proprie contraria.

SECTIO II.

Quotuplex sit malum.

1. *Malum in se, et malum alteri.* — Hæc quæstio facile ex dictis definitur, est namque de malo formaliter, ut malum est; nam materialis divisio ex parte rerum non cadit sub scientiam. Sic igitur dividitur malum in illud, quod in se malum est, et quod est malum alteri, quæ D. Thomas appellavit malum simpliciter, et secundum quid; alii autem vocant malum absolute vel respective, quorum rationes satis sunt ex dictis expositæ.

2. *Alteri malum ut naturali enti, et ut libero agenti.* — Rursus, quod est malum alteri, dividi potest in illud quod est disconveniens alteri, quatenus res naturalis est, et illud quod est disconveniens alteri quatenus ens vel agens liberum est, et hoc modo dividitur malum in naturale et morale. Naturale malum est omnis privatio naturalis boni naturæ debiti, seu omne id, quod natura sua est disconveniens alteri naturæ. Malum vero morale est disconveniens naturæ liberæ, quatenus libera est. Unde naturale malum invenitur in omnibus rebus ratione carentibus, et sese etiam extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, et naturalem aliquam perfectionem requirunt, qua privari possunt, sine suo consensu vel cooperatione libera; morale autem malum solum in natura libera reperitur, ut libera est, quia, ut in superioribus diximus, mores proprie consistunt in liberis actionibus. Unde, licet morale malum sit disconveniens naturæ ra-

tionali, ut rationalis est, et in hoc possit convenire cum aliquo naturali malo, est tamen disconveniens tali naturæ, prout habet peculiarem operandi modum, scilicet cum libertate, et in hoc differt a naturali malo.

Culpæ et pœnæ mala quid sint.

3. *Malum culpæ et pœnæ in quo differant.* — Atque hinc ulterius orta videtur alia celebris divisio mali in malum culpæ et pœnæ, quam tradit D. Thomas, 1 p., quæst. 48, art. 5 et 6, ubi differentiam inter illa membra constituit, quod malum culpæ dicit defectum in actione seu actu secundo; malum autem pœnæ dicit defectum in aliqua forma, vel integritate rei, quæ ad actum primum pertinet. Quæ expositio habet difficultatem, quia neque omnis defectus actionis pertinet ad malum culpæ, ut constat de errore, vel de actione male scribendi aut pingendi, neque e converso omnis culpa est in actu secundo, nam peccatum originale vel habituale est malum culpæ, et non est in actione; et similiter non omnis defectus in actu primo est pœna, nam cæcitas, verbi gratia, interdum non est pœna, sed malum mere naturale; neque etiam omnis pœna est in defectu actus primi, nam error etiam est malum pœnæ; imo ipsa culpa potest esse pœna prioris culpæ, ut docet idem D. Thomas, 1. 2, quæst. 87, art. 2, ex illo ad Rom. 1: *Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum*.

4. Sed, quia hæc divisio magis pertinet ad Theologos et philosophos morales, dicendum est breviter, divisionem hanc proprie dari de malo creaturæ rationalis, quatenus libera est, seu libertatem suam exercet, nam in aliis rebus vel actionibus, nec culpa proprie esse potest, cum culpa significet moralem actum, et consequenter neque etiam potest esse pœna, quia hæc dicit respectum ad culpam, propter quam infligitur, ut recte dixit Augustinus, 1 Retract., cap. 9. Cum ergo dicitur malum culpæ consistere in defectu actionis, intelligendum est de actione libera, quatenus libera est; sive hic defectus sit carentia liberæ actionis debite secundum legem, seu rectam rationem, sive sit carentia honestatis vel rectitudinis tali actioni debite, id est, sive sit omissio actionis debite, sive sit actio carens rectitudine debita. Nam actualis usus libertatis solum est in actione vel carentia actionis voluntaria, et ideo hoc malum culpæ per se primo est in hujusmodi actione, quia est malum creaturæ rationalis ut liberæ, id est, ut

SECT. II. QUOTUPLEX SIT MALUM.

utentis libertate sua. Neque obstat, quod de culpa originali vel habituali objiciebatur, quia hæc non habent rationem culpæ, nisi per ordinem ad actualem culpam, per quam sunt voluntaria. Unde, quasi mediate tantum participant rationem mali culpæ, quatenus in eis moraliter permanere censetur defectus liberæ actionis, atque ita fit ut malum culpæ, quod per se primo et immediate tale est, in defectu actus secundi humani seu liberi ut sic consistat. Malum autem pœnæ dicitur esse in defectu actus primi, non quia in actionibus etiam reperiri non possit, sed quia in qualibet carentia perfectionis debite, etiam per modum actus primi, sufficienter salvari potest vel certe quia, sicut malum culpæ radicaliter ac primario est in actione, ita malum pœnæ radicaliter ac primario est in actu primo. Nam, licet contingat actionem naturalem, id est, non liberam, esse defectuosam, tamen ille defectus semper provenit ex priori aliqua imperfectione et defectu in actu primo, seu in causa proxima. Quod si defectus actionis non sit naturalis, sed voluntarius, jam vel pertinebit ad malum culpæ, vel nullam habebit rationem mali, quia non erit defectus perfectionis debite. Quamvis autem unum peccatum dicatur esse pœna alterius, non tamen secundum id, quod est formaliter culpa in ipso, sed secundum aliquam aliam rationem, et ita etiam illa pœna est primario in re aliqua, quæ se habet ad modum actus primi respectu culpæ, qualis est denegatio alicujus auxilii, vel permissio occasionis cadendi, quæ dici possunt ad actum primum pertinere, quatenus ablatio impedimenti supponitur ad actionem, et est conditio in actu primo requisita.

5. *Culpæ et pœnæ mala ubi sita.* — Sic igitur breviter ac perspicue dicere possumus, malum culpæ esse inordinationem in actione vel omissione libera, seu carentiam perfectionis debite secundum liberam actionem, malum autem pœnæ esse quamlibet aliam carentiam boni debiti contractam seu inflictam ob culpam. Quo fit ut hæc divisio comprehendat omnia mala rationalis naturæ, quia potest facile ad contradictoria membra revocari, quia omne malum, quod est extra actionem liberam ut sic pertinebit ad malum pœnæ. Et quanquam, seclusa divina providentia, intelligi posset in creatura rationali aliquod naturale malum, quod non esset inflictum propter culpam, quod proinde non esset culpa neque pœna, tamen ex divina providentia

credimus, nullum defectum perfectionis debite esse in creatura rationali, qui non sit culpa, vel ex culpa originem traxerit, et ideo August., in Imperf. Genes. ad litteram, c. 1, omne malum dicit esse aut peccatum, aut pœnam peccati. Quin potius non solum malum, quod in ipso homine formaliter est, sed etiam quod est in rebus irrationalibus vel inanimatis, si in aliquod nocumentum ipsius hominis cedat, ad malum pœnæ spectat, non respectu inferiorum rerum, sed ipsius hominis, propter cujus culpam infligitur vel permittitur.

6. *Culpa radix moralis mali pœnæ.* — *Culpa an pœnæ gravius malum.* — Atque hinc etiam constat quomodo hæc duo mala inter se comparentur, nam, formaliter loquendo, malum culpæ est origo mali pœnæ, et causa ejus, non physica, sed moralis; nam, sicut meritum est causa præmii, ita culpa est causa pœnæ. Quod si hæc duo in gravitate seu magnitudine mali comparentur, longe majus est malum culpæ quam pœnæ, nam culpa privat hominem debito ordine ad Deum; unde cedit in offensionem et injuriam Dei; pœna autem ut pœna hoc non habet ex ratione sua, sed sistit in detrimento aliquo creaturæ; offensa autem Dei majus malum hominis est quam quodlibet aliud detrimentum, et ideo quodlibet malum pœnæ potius sustinendum est quam malum culpæ admittendum. Et propter eandem causam potest Deus esse auctor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Sed hæc Theologis relinquamus.

7. *Turpe malum honesto bono oppositum.* — *Contristans oppositum delectabili.* — Tandem juxta præcedentem divisionem facile est dividere malum partitione opposita illi, qua dividitur bonum in honestum, delectabile et utile; sic enim malum aliud est turpe, quod honesto opponitur, et in proprietate ac rigore sumptum, idem fere est quod malum culpæ. Quamvis culpa in rigore dicatur de actione vel omissione morali peccaminosa, quæ hominem reddit moraliter malum; malum autem turpe prout adæquate opponitur bono honesto, non solum dicitur de ipsa culpa actuali, vel habituali, sed etiam de objecto turpi, et de vitioso habitu, qui est principium actus mali, et proprie non est culpa. Imo, si honestum bonum latius sumatur pro eo quod est per se amabile, et naturæ consentaneum, ac per se conveniens, sic malum illi oppositum non potest proprie turpe appellari, nisi

turpe dicatur, quidquid deformat (ut ita dicam) naturam, sed dicitur hoc malum per se evitabile, seu odio dignum. Aliud vero malum est delectabili oppositum, quod in communi dici potest injucundum et contristans, quod eadem proportione declarandum est, qua bonum, cui opponitur. Bono autem utili nullum videtur esse oppositum malum proprie dictum, quia inutilitas, quæ considerari potest in aliqua re in ordine ad aliam, quæ maxime videtur opponi bono utili, non videtur opposita per modum privationis, sed puræ negationis, et ideo non habet propriam rationem mali. Quod in hunc modum declarari potest, nam medium, seu res, quæ non est utilis ad aliquem finem, aut ex natura sua caret ea conditione vel proprietate quæ necessaria est ad talem utilitatem; et sic esse rem inutilem ad talem finem non est privatio, sed negatio tantum, atque ita non est malum. Vel ex natura sua requirit talem proprietatem, et ex accidenti caret illa, et tunc carentia illa habet rationem mali, respectu illius rei, quæ naturali perfectione privata est; illud autem malum proprie non est bono utili oppositum, sed naturali, et per se convenienti tali rei; inutilitas vero, quæ inde nascitur in ordine ad finem, negatio quædam est. Et propter hanc fortasse causam non solet in malo hæc trimembris divisio assignari, sed bitembris tantum, scilicet, culpæ et pœnæ, turpe et injucundum. Quod, si quis velit invenire in mediis aliquam rationem mali oppositam bono utili ut sic, non improbabiler dicere potest, ea peculiari ratione appellari mala inutilia, quæ, cum ex natura vel institutione sua apta esse debeant ad finem aliquem acquirendum, ex aliquo accidenti improportionata effecta sunt. Et hæc de divisionibus mali sufficiant.

SECTIO III.

Ubi et unde sit malum, seu quas causas habeat.

1. *Manichæorum delirium.*—Manichæi, ut supra retulimus, posuerunt quoddam ens summe malum ex se tale existens, et a nullo alio habens originem, quod sit prima radix et causa malorum omnium; putarunt enim non posse malum ex bono oriri, sed tantum ex malo. Unde cum non possit in infinitum procedi, consequenter censuerunt sistendum esse in aliquo malo, quod ex se sit. Sed hæc hæresis, præterquam quod jam impugnata est, quia nullum ens, ex eo quod tale est, malum est, repugnat aliis principiis fidei, et naturali

etiam lumine notis, nimirum, sicut non est nisi unus Deus, ita non esse nisi unum primum principium, et primam causam rerum, et unum tantum esse ens increatum, et ex se necessarium, atque adeo omnia entia, quæ non sunt Deus, esse ex Deo. Impossibile ergo est, esse aliquod ens summe malum ex se existens et improductum, ut late confirmat Augustinus, contra Manichæos, præsertim lib. de Fide, contra eosdem, a principio, et lib. de Nat. bon., contra eosdem, cap. 40 et 41; D. Thom., 1 part., quæst. 49, art. 3, et alibi sæpe.

2. *Cujusvis mali causæ aliquæ.*—Ex hoc autem fidei fundamento duæ conclusiones certæ inferuntur. Prima est, omne malum habere aliquam causam. Probatur, quia ostensum est nullum esse ens ex se malum; ergo, si est malum, oportet ut ab aliqua causa tale sit. Deinde, quia res non est mala, nisi in quantum recedit a perfectione sibi debita; sed nunquam res deficit a debita perfectione, nisi ob aliquam causam vel agentem, vel saltem impediendam; ergo. Atque hoc magis constabit explicando in particulari causas mali, ubi etiam explicabimus quomodo dixerit Dionys., c. 4 de Divin. nomin., malum non habere causam, scilicet per se, seu quæ directe illud intendat.

3. *Mali causæ bonum aliquod.*—Secundo infertur ex dicto principio, aliquod bonum esse causam mali, nam omne malum habet causam, ut ostensum est; ergo vel causa illa est aliquod malum vel bonum; si bonum, habetur intentum; si malum, oportet ut illud etiam causam habeat, de quo eadem interrogatio fieri potest. Cum ergo neque in infinitum procedi possit, nec sisti in aliquo malo, quod causam non habeat, necessario sistendum erit in aliquo bono, quod sit causa mali.

4. Jam vero explicandum superest quomodo bonum sit causa mali, et in quo genere possit malum habere causam vel illam requirere, finalemne, an materialem, formalem, vel efficientem.

Mali quis finis.

5. *Malum medicinale electioni ordinate subjacet.*—Dico primo: malum formaliter, ut malum est, non requirit causam finalem; illam tamen habere potest ex intentione extrinseca operantis. Prior pars probatur, quia malum, cum in privatione et defectu consistat, non est per se intentum in rebus, unde

est illud axioma: *Nemo intendens ad malum operatur*; ergo, ut sit, finalem causam non requirit, sed consequi potest præter intentionem agentis. Posterior vero pars constat, quia agens, præsertim liberum et a proposito, potest directe intendere aliquod malum propter aliquem finem; nam id, quod in uno genere malum est, potest esse utile, saltem ut removens impedimentum, ad aliquem finem obtinendum. Quod ut clarius intelligatur, distinguamus inter malum culpæ et pœnæ; et rursus in malo culpæ distinguamus permissionem ejus ab effectione, seu ab ipsamet culpa. Malum ergo culpæ formaliter, et ut tale est (sic enim loquimur), non solum finalem causam non requirit, verum etiam recte et ordinate illam habere non potest, quia non potest directe intendi, nisi a depravata voluntate, quia neque potest intendi ut finis, cum sub ea ratione bonitatem non habeat, neque ut medium, quia non sunt facienda mala, ut veniant bona; inordinata autem voluntas potest intendere hoc malum, imo et malitiam ipsam, saltem ut medium, et sub aliqua apparenti et falsa ratione boni, ut, verbi gratia, ad vindictam de alio sumendam, vel inferendam injuriam ei quem odio habet, vel aliquid simile. Secus vero est de permissione hujusmodi mali culpæ; hæc enim ordinate et recte intendi potest, et habere bonum finem, quia ex se mala non est, sed potest esse bona. Atque hoc modo Deus permittit malum propter aliquod bonum, tum quia talis permissio ad pulchritudinem et varietatem universi spectat, ut Dionys. dixit, c. 14 de Divin. nomin.; tum etiam quia novit Deus ex malis permissis, si fiant, multa elicere bona, ut late disserit Aug., in Enchirid., c. 27. Malum autem pœnæ, non solum quoad permissionem, sed etiam quoad effectionem potest per se ac recte intendi propter honestum finem, justam, scilicet, culpæ vindictam; et hoc modo hoc malum, ut tale est, potest habere finalem causam, atque ita Deus intendit mala pœnæ, quorum est auctor. Huc etiam revocari potest malum, quod medicinale dici potest, quod interdum infertur ad impediendum majus malum, ut cum brachium abscinditur ad conservandam vitam; illud enim malum tunc directe intenditur, non tamen ut finis, sed ut medium, et ita habet tunc suam causam finalem ex intentione operantis. Sic igitur potest bonum non tantum apprensens, sed etiam verum, esse causa finalis alicujus mali.

Mali causa subjectiva quæ.

6. Dico secundo: malum, quatenus malum est, habet materialem causam, quæ semper est aliquod bonum, quod aliis verbis dici solet, malum ut malum esse in bono tanquam in subjecto. Sic loquitur Augustinus, in Enchirid., c. 13 et 14, ubi inter alia dicit, non posse esse malum nisi in bono, quia si esset purum malum, seipsum destrueret, quod etiam docet D. Thom., 1 part., quæst. 48, art. 3. Et ratio est, quia malum pro formali, nec res pure positiva est, nec pura negatio; est ergo privatio debitæ perfectionis; ergo requirit subjectum, cui talis perfectio debeat; ergo illud subjectum necessario esse debet aliquod bonum, in quo malum seu malitia inesse intelligatur. Probatur hæc ultima consequentia, tum quia subjectum illud necessario esse debet aliquod ens positivum, et consequenter aliquod bonum; tum etiam quia hoc ipsum, scilicet, quod tali subjecto debeat perfectio, qua malum privatur, est sufficiens signum et testimonium, quod tale subjectum bonum sit, quia bonitas et perfectio non potest esse debita, nisi illi rei quæ bona sit. Et hoc modo Augustinus, 1 contra Julian., cap. 3, et in Enchirid., cap. 12, ac sæpe alibi, ex ipso malo, quod interdum naturæ vel voluntati accidit, probat ipsam naturam vel voluntatem bonam esse; quia fit mala dum bonitate debita privatur, et non omnino destruitur, alioqui jam non mala esset, sed omnino non esset; ut ergo mala sit, oportet ut natura aliqua sit debita perfectione privata.

7. *Objectiones aliquot.*—Sed objiciet aliquis, nam malum pro formali non est ens positivum et reale; ergo non requirit, imo nec proprie esse potest in subjecto reali; ens enim rationis nulli subjecto inest; ergo non potest esse in bono tanquam in subjecto, seu causa materiali. Unde Dionys., cap. 4 de Divin. nomin., versus finem, absolute dicit, *malum non esse in his quæ sunt*. Secundo, quia malum destruit bonum, cujus est malum; ergo non potest esse in illo tanquam in subjecto; nulla enim forma destruit subjectum suum. Tertio, quia alias corruptio et mors non esset malum, quod est contra communem omnium sensum; sequela patet, quia corruptio non est malum illius subjecti, quod sub ipsa corruptione manet, id est, materiæ primæ, cum illa indifferens sit ad formam geniti vel corrupti; si autem dicatur esse malum rei corruptæ, ergo jam non est in eo bo-

no, cujus est malum; ergo necesse non est ut illud bonum maneat sub tali malo. Et confirmatur, nam alias annihilatio rei non esset malum ejus, quod incredibile videtur, cum sit maxime odio digna, et valde incommoda et adversa appetitui, quo res omnes appetunt esse.

8. *Dissolvuntur.* — Ad primam objectionem respondetur, malum pro formali seu malitiam, esse in subjecto per modum privationis, de qua Aristoteles dixit esse carentiam in subjecto apto nato, quæ carentia in re ipsa esse dicitur in actu exercito, ut corruptio seu remotio, ut Cajetanus bene declarat, 1 part., quæst. 48, art. 2. Ubi D. Thom., ad 2, ait, malum non esse ens ut significat entitatem rei, habere tamen tale esse quale sufficit ad veritatem propositionis, qua dicimus cæcitate esse in oculo, quod esse non significat ponere aliquid in oculo, sed potius remove. Hoc ergo modo dicitur malum esse in bono tanquam in subjecto, non tanquam ponens aliquid in illo, sed potius ut removens ulteriorem perfectionem ei debitam. Cum autem Dionysius ait malum non esse in rebus, intelligit non esse tanquam verum ens ponens aliquid in ipsis.

9. *Malum quodvis non quodlibet bonum destruit.* — Ad secundam jam in superioribus dictum est, non omne malum esse oppositum cuilibet bono, unde necesse non est ut malum destruat omne bonum, sed illud cui formaliter opponitur, non vero illud quod in subjecto supponit; ut tenebræ destruunt bonitatem luminis, non tamen perfectionem aeris. Dices: sæpe malum minuit bonitatem subjecti, quia non solum tollit oppositam perfectionem, sed etiam minuit habilitatem seu aptitudinem ad talem perfectionem; ut peccatum, et formaliter excludit actum bonum, et promptitudinem minuit ad similem faciendum; ergo adeo potest malum augeri vel multiplicari, ut omnino destruat bonitatem subjecti; non igitur semper supponit illam. Respondetur, duplicem intelligi posse habilitatem subjecti ad bonum. Una est superaddita ipsi, et distincta ab illo, ut est habitus in potentia, vel conveniens qualitatum temperamentum in organo. Alia est habilitas omnino intrinseca facultati vel subjecto, quæ in re non distinguitur ab entitate ejus, sed ratione tantum. Rursus habilitas ad bonum dupliciter minui potest. Primo, per subtractionem et realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquæ, quando minuitur fri-

gidas ejus. Alio modo per additionem impedimentorum, quomodo dici potest minui habilitas materiæ ad formam ignis per nimiam humiditatem. Prior ergo habilitas distincta a potentia potest per subtractionem ac proprie in se minui, unde etiam potest totaliter auferri per malum contrarium, quod non est inconveniens, quia illa habilitas non est proprium subjectum talis mali, sed potius est forma vel dispositio illi opposita. Posterior autem habilitas non minuitur per subtractionem, quia, cum non sit res a subjecto distincta, sicut illud in entitate sua non minuitur, ita neque hujusmodi habilitas, sed solum dicitur minui posteriori modo, et proprius diceretur impediri, ideoque nunquam potest absumi, seu penitus auferri. Et quia subjectum mali est bonum, secundum hanc intrinsecam habilitatem ad propriam perfectionem, ideo nunquam potest per malum destrui totum bonum, quod est in subjecto ejus. Atque hac ratione, quamvis peccata dicantur minuere habilitatem voluntatis ad bene operandum, nunquam possunt illam penitus absumere, etiamsi in infinitum multiplicentur, ut latius D. Thomas tradit, 1. 2, quæst. 85, art. 1, ad 2. Sicut etiam radicalis habilitas materiæ ad unam formam non potest tolli, etiamsi dispositiones ad oppositam formam infinite crescant.

10. Dices: interdum forma disconveniens omnino destruit subjectum suum, si nimium crescat, ut calor aquam; ergo et malum poterit destruere omnino bonitatem subjecti sui. Respondetur negando antecedens in rigore; nam forma nunquam corrumpit proprium subjectum, cui inhæret, licet possit esse dispositio ad corruptionem subjecti quod denominat. Quæ responsio procedit juxta sententiam asserentem, calorem inhære materiæ primæ. Juxta oppositam vero sententiam dicendum est, calorem, qui revera aquæ inhæret, non destruere illam formaliter, quamvis per accidens disponat ad illius corruptionem, non proxime, sed remote; nam in instanti, in quo aqua corrumpitur, novus calor juxta hanc sententiam introducit, qui jam non inhæret aquæ, sed igni, et ab illo, seu potius a forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum nunquam destruit subjectum cui inest; quod si interdum per accidens ad illius corruptionem disponat, consequenter etiam disponit ad destructionem sui ipsius, ita ut nunquam maneat sine subjecto bono.

11. *Mors quomodo malum, et cui subjecto.* — *Annihilatio nullius malum.* — Unde ad tertiam respondeo, mortem vel corruptionem dupliciter considerari posse. Uno modo, prout est in fieri per alterationes et dispositiones, quæ antecedunt instans mortis, et hoc modo facile intelligitur habere rationem mali respectu subjecti, quod paulatim corrumpitur, contra quod non procedit argumentum. Alio modo considerari potest mors, ut est in instanti quo res destruitur; et sic concedo (quidquid alii sentiant) mortem proprie et in rigore non esse malum illius rei, quæ per illam destruitur, propter argumentum factum. Unde D. Thom., quæst. 5 de Potentia, a. 3, ad 14, concedit, annihilationem non esse malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur; quod etiam sentit Augustinus, in Enchirid., cap. 12 et 13, ubi late probat, destructa omnino natura, non manere malum. Solet autem, late loquendo, hæc corruptio vel destructio rei malum appellari, quia est totalis ablatio boni, quæ sufficiens ratio est ut odio habeatur vel fugiatur.

Mali an detur formalis causa.

12. Dico tertio: malum non habet propriam et intrinsecam causam formalem, præter seipsum, seu suam malitiam; habere autem potest causam formalem quodammodo remotam et extrinsecam. Declaratur et probatur, quia, cum malum formaliter consistat in privatione, ipsa privatio est forma ejus; privationis autem ipsius non est alia forma qua ipsa constituatur, ut per se constat. Contingit autem sæpe privationem unius formæ consequi ad aliam formam positivam, non per effectationem, sed ex vi solius causalitatis formalis; quomodo privatio frigoris sequitur ad informationem caloris producti in aqua, et ita calor inhærens aquæ juxta veram philosophiam, non effective, sed formaliter expellit frigus, atque ita ille calor recte dici potest causa formalis privationis frigoris, quæ privatio est malum aquæ. Hoc ergo modo dari potest causa formalis mali, quam voco extrinsecam et remotam, quia non est proprie et intrinsece constituens ipsum malum, sed solum est forma, ad quam consequitur tale malum.

Mali efficiens quod.

13. *Quod malum ad causalitatem perfectam agentis consequatur.* — Dico quarto: malum semper habet aliquam causam efficientem,

non tamen per se, sed per accidens et præter intentionem primariam et intrinsecam agenti. Prior pars nota est ex his quæ in principio sectionis diximus; nam ratio mali non convenit enti per se et ab intrinseco; ergo ab extrinseco; ergo per aliquam efficientiam, seu efficientem causam; nihil enim potest ab extrinseco advenire, quod non ab alio efficiente proveniat. Ut vero posterior pars declaratur, advertendum est, tribus modis posse malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam causæ agentis, ut quando causa efficiens perfecta virtute introducit formam, ad eam vero consequitur privatio alterius formæ, quæ habet rationem mali; et hoc modo ignis est causa efficiens malum in aqua, scilicet privationem frigoris, et Deus est causa omnis mali naturalis aut pænæ, quod hoc modo consequitur seu fit, quia et instituit causas effectrices hujus mali, et cum eis operatur. Constat autem hanc efficientiam non esse per se, sed per accidens, quia institutum agentis non est destruere aliud, sed suum esse communicare; accidit vero ut inde sequatur non esse alterius, quia est incompatibile cum alio. Quod si quis dicere velit, hoc malum, licet non sit propter se intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id est, ut medium et dispositionem necessariam ad aliud bonum introducendum, qui hoc (inquam) dixerit, non multum aberrabit. Et ideo dixi hanc mali effectationem esse præter primariam intentionem agentis, quæ per se non est ad malum, sed ad bonum. Addidi vero sermonem esse de intrinseca intentione agentis, id est, de illa quam habet ex vi actionis suæ; nam, si sit agens liberum, potest directe ac per se intendere malum alterius, propter alium finem, ut supra dicebamus de malo pænæ, quod Deus directe intendit supposito malo culpæ; hæc vero intentio extrinseca est illi actioni, per quam fit tale malum.

14. *Malum aliquod oritur ex imperfectione causæ.* — *Occurritur objectioni.* — Secundo modo contingit malum consequi ad actionem causæ efficientis ex imperfectione, vel defectu talis causæ. Et hoc contingit quando ipsum malum admiscetur ipsi actioni, vel effectui, seu formæ introductæ et intentæ ab ipsa causa efficiente; sic claudicatio est quoddam malum in ratione progressivi motus, quod consequitur in actione ex defectu virtutis motivæ principalis, vel instrumentalis, et tunc etiam constat malum esse præter in-